

Röviden a programról általában. Abban a ritka helyzetben vagyok, hogy — azt mondhatom: az előterjesztett anyag egészével egyet-érték és csak kis megjegyzéseim vannak.

A múlt- és jövőképhez. Szücs Jenő annak idején rámutatott, hogy egy normális fejlődésű országban senki sem vitalkozik a múlt értékeléséről, de nálunk ez fontos kérdés, nem lehet megkerülni. Ma Magyarországon számos olyan múlt képforog — mondjuk a Jurta Színházban —, amelyek nekem nem rokonszenvesek. A mi mostani programszövegünk e tekintetben lényegesen jobb, de azért nem eléggé következetes. A belső borítón található bevezetőben az a mondat, hogy valamikor Magyarország még Európához tartozott, Európa része volt, nekem nem igazán szimpatikus, mert ha ezt az Európához való közeledésünk követelésével kapcsoljuk össze, úgy tűnhet, mintha nem feltétlenül a negyvenöt, de legalábbis a tizennyolc előtti állapotokat kívánatosnak tartanánk. Holott az az Európa olyan Európa volt, amelyből milliók kény-

szerültek kivándorolni Amerikába, a szegénység, a nyomorúság, a kiszolgáltatottság elől menekülve. A hárommillió koldus országa számára az Amerikába kitértorgó egymillió jelentette az Európához való közelséget. Azt gondolom tehát, hogy — úgy, ahogy az elvi nyilatkozatban helyesen benne van — *tisztázni kell a múlthoz való viszonyunkat.*

Mi nem az ezeréves magyar államisággal, hanem a magyar szabadságmozgalmakkal vállaljuk a kontinuitást. És noha normális országban ez az egész címer vita nevetséges lenne, ma Magyarországon nem az. Véleményem szerint a koronás címer a Werbőczy-Tisza-Bethlen vonal kontinuitását fejezi ki, az itt látható Kossuth-címer pedig a Kossuth-Károlyi-Nagy Imre vonallal való közösségvállalást. Ezért feltétlenül javaslom, hogy az SZDSZ *a Kossuth-címer mellett és a koronás címer ellen foglaljon állást. Ne a szentkorona, hanem a nép általi választás szentesítse a magyar kormányt!* A szentkorona maradjon múzeumban. Megjegyzem még, hogy a

"szentkorona országai" kifejezéssel a mai Magyarországnak továbbra is szakítania kell: ez a mi Kelet-Európa népeihez szóló nyilatkozatunkkal is ellentétes lenne.

A jövőképre térve: 99 százalékban egyetérttem **Eörsi Istvánnal.** Mert igaz ugyan, hogy nincs harmadik út a piac és a tervutasításos parancsgazdaság, a parlamentális demokrácia és az egypártrendszerű diktatúra között, *e tekintetben egyértelműen a piac és a parlamenti demokrácia oldalán kell állnunk.* Ugyanakkor mindaz, amit **Eörsi** nagyon helyesen elmondott a mai nyugati piacgazdaság, a parlamenti demokrácia valóságáról, azt mutatja, hogy *élhető emberi élet-hez a piac és a parlamenti demokrácia önmagában nem elég,* hanem ezeknek működését ki kell egészíteni a közvetlen, parlamenten kívüli demokráciával és nagyon sok minden egyébvel: szakszervezetekkel, öngazgatással, szociálpolitikával, sőt bizonyos összefüggésekben kollektívizmussal is. Sok nagyon helyes súlypont van a programban, de van néhány olyan általános mondata, amelyek

- 2 -

ilyen értelemben szerintem is korrekciót igényelnek.

Még két személyes jellegű megjegyzés. A mi alakuló politikai színképünkön sokan vagyunk, akik különféle kettős tagságok állapotában vannak. Én 1985. óta egészen mostanáig tagja voltam a Hazafias Népfront Országos Tanácsának is. '85-ben, amikor Pozsgay Imre kezdeményezte ezt, úgy éreztem, hogy helyes elvállalni, és talán nem is volt teljesen értelmetlen, bár ebben ma már nem vagyok biztos. A mai helyzetben *a Népfront Országos Tanácsa és Etnokésége című intézmények szerepét tartathatatlannak ítélem meg.* Két héttel ezelőtt javasoltam a Népfront Országos Tanács önfelosztását

és a magam részéről meg is szüntettem tanácstagságomat

Van azonban egy másik kettős tagságom is, aminek megszüntetését egyelőre nem tartom indokoltnak, noha ezzel talán sokan nem értenek egyet: az Új Márciusi Front 20 fős kezdeményező körében való részvételemre gondolok. Ebben az SZDSZ jelenlegi tanácsából hárman is benne vagyunk, de persze most csak a magam nevében beszélek. Azt tapasztaltam eddig, hogy az Új Márciusi Front állásfoglalásával végülis egyetérttek. Már a múlt év elején fölvetette 56 újraértékelését, az alapítványi nyilatkozatot ma is elvállalhatom, a nagymaros-ügyi állásfoglalást úgyszintén. Azt hiszem, hogy az országos nemzeti

bizottságra vonatkozó javaslatot is elvállalhatom, ezt egyébként az MSZMP is, a Hazafias Népfront, a SZOT és a KISZ is lényegében elutasította. Azt gondolom, hogy amíg az Új Márciusi Front állásfoglalásai számomra tiszta lelkiismerettel vállalhatók, nem kis részben éppen általam írt állásfoglalások, addig nincs okom arra, hogy kiváljak ebből a csoportosulásból.

Mint közgazdász, teljes mértékben egyetérték azzal a javaslattal, amelyet az imént Tardos Márton előterjesztett. Megjegyzem még: egyre kevésbé kételkedem abban, hogy a világkiállítás is oda kell sorolni az általa említett nagy állami kollektívizációk közé.